

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนารวมถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีพระสงฆ์ องค์การ สถาบัน กิจการไปจนถึงศาสนสถานและศาสนวัตถุเข้าด้วยกันตั้งมั่นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยพุทธบริษัท ๔ คือ “ภิกษุภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา”^๑ หรือชุมชนที่ประชุมชุมชนตามระบบสังคมประกอบด้วย “ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท และสมณบริษัท”^๒ พระมหากษัตริย์เป็นพุทธบริษัท ประเภทอุบาสกเรียกว่า “ขัตติยบริษัท” ในครั้งพุทธกาลและหลังพุทธกาลมีความเกี่ยวพันกับ พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ราชอาณาจักรไทยในอดีตและปัจจุบันมองผ่านวรรณกรรม เช่น พระราชนิพนธ์นิราศทำดินแดง ในล้นเกล้ารัชกาลที่ ๑ พระองค์ได้ทรงประกาศพระราชปณิธานในวันเสด็จขึ้นครองราชย์ว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์พระพุทธศาสนาป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี”^๓ เป็นหลักฐานทางวรรณกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญเหนือ สถาบันพระมหากษัตริย์ในอดีตพระมหากษัตริย์องค์สำคัญในสมัยพุทธกาล เช่นพระเจ้าพิมพิสาร หลังพุทธกาลมีพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้นเมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ราชอาณาจักร ไทยแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น สมัยล้านนา ล้านช้าง สุโขทัย อโยธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี บางพระองค์ทรงผนวชเป็นพระสงฆ์เป็นเวลานาน ศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉานลึกซึ้ง ถึงแม้บางครั้งจะมีสงครามที่ทำให้ศาสนสถานถูกทำลายเกิดความเสียหายแต่พระมหากษัตริย์องค์ต่อมาจัดให้สร้างบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามในพระพุทธศาสนาให้คงงามและบำรุงพระภิกษุ สามเณรอย่างต่อเนื่อง “พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่คู่กับชนชาติที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินไทยนับมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อยู่คู่กับสถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างสง่างามเปรียบเสมือน พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์ เกื้อกูลซึ่งกันและกันพระมหากษัตริย์ของไทยทุกยุคทุกสมัยทุกพระองค์ ต่างให้ความเคารพนับถือยอมรับในพระพุทธศาสนาเสมอมา”^๔

ระบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ จะระบุไว้ ชัดเจนว่า

^๑ อย.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๙/๑๗๘.

^๒ อย.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๐/๑๗๘.

^๓ กรมศิลปากร, **ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๐๓), หน้า ๑๕.

^๔ พระอริการเกียรติศักดิ์ กิตติเมโธ (กุนติ), "การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

“พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ” เช่นเดียวกับประเทศจีนที่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้ว ๓ ระบบ จากสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบบประชาธิปไตย ในช่วงสั้น และเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมจนเปลี่ยนเป็นระบบคอมมิวนิสต์ ต จนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต ตลอดจนระบอบการปกครองของไทยได้อย่างชัดเจนที่สุด การ ดำรงอยู่แห่ง๓สถาบันหลักของชาติ คือ “สถาบันชาติสถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทยเป็นสถาบันคู่กับชาติไทย เพราะ สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็น อิสระเสรีเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทยเป็นมรดกและคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทยและเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย”^๕

พระพุทธศาสนามี ส่วนสนับสนุนช่วยเหลือ สังคมไทยให้อยู่ ยืนยงมาอย่างสง่างามการอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นพระราชภารกิจที่สำคัญส่วนหนึ่ง ของพระมหากษัตริย์ไทยทุกๆ พระองค์ เพราะว่า “พุทธศาสนาทั้ง ๒ นิกายมหายาน และหินยานเคียงคู่มากับชนชาติไทยก่อนจะถูกสถาปนาเป็นราชอาณาจักรไทย นับจาก กรุงสุโขทัย เป็นต้นมา”^๖ พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของเป็นชาติสำหรับประเทศไทย และยังเป็นรากฐานในระบบสังคมในด้านต่างๆ โดยมีสถาบันสงฆ์ที่เป็นส่วนหนึ่งในพระรัตนตรัย คือ “พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์”^๗ เสมือนหนึ่งแก้วอันประเสริฐ หรือสิ่งล้ำค่า ๓ ประการ เป็นหลักคำ สอนของพระพุทธเจ้า เชื่อมโยง กับ สถาบัน พระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน ความมั่นคงของพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนาไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา นั้นทรงมีกรอบสำหรับควบคุมการปฏิบัติพระองค์คือราชธรรมเนียมอันมาจากพระพุทธวจนะในพระสูตรต่างๆ เช่น ทศพิธราชธรรม ๑๐ จักรวรรดิวัตร ๑๒ และราชสังคหวัตถุ ๔ “พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาแต่ละรัชกาลทรงมีบทบาทที่แตกต่างกันไปทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากบทบาทของพระมหากษัตริย์สุโขทัยและล้านนา”^๘

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ หรือ สมเด็จพระภูมิทรมา ราชาบรมโกศ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๓๑ แห่งราชอาณาจักร อยุธยา มีพระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้าพร” ทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) มีพระเชษฐา คือ เจ้าฟ้าเพชร พระองค์ได้รับการสถาปนาเป็นพระบัณฑูรน้อยในรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ และเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ เมื่อครองราชย์แล้ว ได้ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระศาสนาจนกล่าวได้ว่า “กรุงศรีอยุธยาในสมัยพระองค์นั้นเป็นยุคที่บ้านเมืองดี พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสศรัทธาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก โปรดเกล้าฯ ให้

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ , พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^๖ สมบูรณ์ พรธนาภพ, ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย , (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๔), หน้า ๑๙.

^๗ พุ. พ. (ไทย) ๒๕/๑/๑.

^๘ ดินาร์ บุญธรรม, พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา, (อำนวยการ วิวรรณ บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๙-๑๑๐.

บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามทั้งในกรุงศรีอยุธยาและในบรรดาหัวเมืองต่างๆ เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดป่าโมก วัดหันตรา วัดภูเขาทอง และวัดพระราม โปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมเสียรพระประธานวัดมงคลบพิตร ที่ชำรุดอยู่ ทรงให้ความสำคัญในการศึกษาทางพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ผู้ที่ถวายตัวเข้ารับราชการต้องผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งคณะสมณทูต พร้อมคณะสงฆ์อีก ๑๒ รูป ไปลังกา เพื่อประกอบพิธีบรรพชา อุปสมบท ให้กับชาวลังกา ตามกราบบังคมทูล พระเจ้ากิริตีสิริราชสิงห์ กษัตริย์ลังกา ทรงทราบกิตติศัพท์ว่าพระพุทธศาสนาในกรุงศรีอยุธยารุ่งเรืองมาก จึงได้ส่งราชทูตมาขอพระมหาเถระ และคณะสงฆ์ไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา ซึ่งเสื่อมโทรมลงไป เนื่องจากกษัตริย์ลังกาองค์ก่อน หันไปนับถือศาสนาพราหมณ์ และทำลายพุทธศาสนา จนกระทั่งไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่ในลังกา สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จึงคณะสงฆ์คณะนี้ได้ไปตั้งนิกายสยามวงศ์ขึ้นในลังกา หลังจากที่ได้ช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา เป็นเวลาเจ็ดปีแล้ว คณะสงฆ์คณะนี้บางส่วนได้เดินทางกลับกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พุทธศักราช ๒๓๐๓ ตามการทูลขอจาก พระเจ้ากิริตีสิริราชสิงห์ กษัตริย์ลังกา ในปีพุทธศักราช ๒๒๙๖”^{๙๙} การส่งสมณทูตไปลังการครั้งนี้ สืบเนื่องมาจาก สามเณรนามว่า สรณังกร ที่เป็นสามเณรมานานจำอายุมากแต่อุปสมบทไม่ได้เพราะลังกาไม่มีพระภิกษุ ขาดหายไปเพราะภัยสงคราม คณะสงฆ์ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศส่งไป สามารถปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการแบบพระธรรมทูตในปัจจุบัน และอุปสมบทสามเณรชาวไทยรูปหนึ่งเพื่อเป็นแบบอย่าง และได้อุปสมบทสามเณรชาวลังกา “จำนวน ๖ รูป มีสามเณรสรณังกร เป็นหัวหน้า และต่อมาได้บรรพชาสามเณร ๓,๐๐๐ รูป และอุปสมบทพระภิกษุอีก ๗๐๐ รูป”^{๑๐๐} โดยคณะสงฆ์ชุดแรกปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่ลังกา ๓ ปี ภายหลังพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์จากกรุงศรีอยุธยาไปสลับ มีการพระราชทานคัมภีร์พระธรรมจำนวน ๔๗ คัมภีร์ไปยังประเทศศรีลังกา

พระพุทธศาสนาในประเทศจีนส่วนใหญ่เป็นนิกายมหายาน มีประเพณี นิยมตามคำสอนที่ถูกดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับสังคมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นตามรูปแบบการเผยแผ่และค่านิยมของคณาจารย์ในฝ่ายมหายาน และหลักความเชื่อที่แตกต่างจากนิกายเถรวาท เช่น “เถรวาทเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว แต่มหายานเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามากมายมหาศาลเปรียบเสมือนเม็ดทรายบนชายหาด หรือการปรับกฎระเบียบต่างๆ และความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ แต่โดยเนื้อแท้แล้วทั้งสองนิกายก็มุ่งสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ แสวงหาการหลุดพ้น”^{๑๐๑} ตามตำนานและประวัติศาสตร์จีนบันทึกไว้ว่า “พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศจีนตั้งแต่ ๒๑๗ ปีก่อน คริสต์ศักราช (ประมาณพุทธศักราช ๓๒๖) แต่หลักฐานในทางราชการ ระบุไว้ว่า “คริสต์ศักราช ๖๕ (พุทธศักราช ๑๐๘) พระจักรพรรดิมีงตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงส่งคณะทูต ๑๘ คนไปสืบศาสนา ณ เมืองโขตาน (ปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลซินเจียงในประเทศจีน ในสมัยโบราณโขตานเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งอินเดีย และพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่โขตานตั้งแต่ ๒๑๗ ปีก่อนคริสต์ศักราช) หลังจากนั้น ๒ ปี คณะทูตก็ได้กลับมายังประเทศจีน พร้อมด้วยพระภิกษุ ๒รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะ กับ พระธรรม

^{๙๙} เล็ก พงษ์สมัครไทย, เฉลิมพระยศ เจ้านายฝ่ายในในรัชกาลที่ ๑-๙, (กรุงเทพมหานคร: ฐานบุ๊คส์ , ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

^{๑๐๐} ดนัย ไชยโยธา, พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์ , (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๔.

^{๑๐๑} Directory of historical figures, (Pasadena: Salem Press, 2000), p. 613.

รักษะ และคัมภีร์พระพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง พระภิกษุทั้ง ๒ รูปได้มาพำนักอยู่ ณ วัดม้าขาวแห่งนครโลยาง (ลกเอียง) และได้แปลพระคัมภีร์เป็นภาษาจีนหลายคัมภีร์”^{๑๒}

ลู่อิงสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๑๖๑-๑๔๕๐) พระเจ้าเกาโจปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ได้มีพระบรมราชโองการกำหนดเดือน ๑ เดือน ๕ เดือน ๙ ตลอดเดือนและวันที่ ๑ ๘ ๑๔-๑๕ ๑๘ ๒๓-๒๔ ๒๘-๒๙-๓๐ ของทุกเดือนเป็นวันอุโบสถ ห้ามการประหารชีวิต ตกปลาล่าสัตว์ “ตามวินัยของมหายาน ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติธรรมของชาวพุทธจีนมาจนปัจจุบัน และในปีต่อมาก็ได้ทรงสละพระราชวังเดิมให้เป็นวัด พระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถัง มีพระภิกษุชาวจีนที่มีชื่อเสียงโด่งดังท่านหนึ่ง ชื่อว่าเฮียงจั้ง หรือเรารู้จักกันในนาม “พระถังซำจั๋ง” เป็นชาวมณฑลโชนาน ท่านเป็นติปิฎกธราจารย์ ได้เดินทางไปศึกษาพุทธธรรมในประเทศอินเดีย โดยได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ประกอบกับท่องเที่ยววนมัสการปูชนียสถานที่อินเดีย รวมเวลาไปกลับ ๑๖ ปี เมื่อจาริกกลับประเทศจีนท่านได้เริ่มแปลคัมภีร์ได้จำนวนได้ ๑ ,๓๓๕ ปริเฉท และยังได้เขียนบันทึกการเดินทางไปอินเดียชื่อว่าบันทึกแคว้นตะวันตก หนังสือเล่มนี้ ได้นำประโยชน์อย่างมหาศาลแก่นักศึกษาผู้ค้นคว้า หรือนักโบราณคดี ตลอดถึงนักประวัติศาสตร์ นักศาสนา ได้รับประโยชน์เช่นกัน เพราะท่านได้บันทึกลัทธิศาสนาของประเทศอินเดียโบราณและของประเทศบริเวณแถบเอเชียกลาง”^{๑๓} ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ มีสมณอีจิง ชาวเมืองฟินยาง จาริกไปประเทศอินเดียศึกษาพระธรรมวินัยด้วยความเพียรอยู่ร่วม ๒๕ ปี ได้เดินทางไปหลายประเทศ และเดินทางกลับประเทศจีนโดยทางเรือ พร้อมทั้งอัญเชิญพระคัมภีร์มาเกือบ ๔๐๐ ผูก ท่านได้ร่วมกับพระภิกษุอื่นแปลพระคัมภีร์รวมได้ ๕๖ เรื่อง “พระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถังนับได้ว่าเป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาได้เจริญถึงขีดสูงสุด จนได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในประเทศจีนเลยทีเดียว ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้า จนชั้นปัญญาชนได้ช่วยกันสนับสนุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสำคัญ”^{๑๔} และพระพุทธศาสนาก็อยุคอยู่กับแผ่นดินจีนมาโดยตลอด มีการสร้างวัดวาอารามต่างๆ มากมาย ทั้งที่เป็นวัดหลวงและวัดราษฎร์ บางช่วงที่พระจักรพรรดิสนับสนุนพระพุทธศาสนา ก็เจริญขึ้นสลับกับลัทธิอื่นๆ จนมาถึงสมัยสาธารณรัฐจีน รัฐบาลไม่ได้สนับสนุนพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังโจมตีและลดบทบาทอีกด้วย มีการนำวัดวาอารามไปใช้เป็นที่พักการ สถานที่ราชการ จนพระอาจารย์ไห่สู ได้ริเริ่มฟื้นฟูพระพุทธศาสนา และมีการก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น จึงเริ่มมั่นคงขึ้นในระดับหนึ่ง

จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและจีนที่ผ่านมาทำให้มองเห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์และพระจักรพรรดิ ในด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และพระจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ที่มีวาระการครองราชและบริหารประเทศต่างกัน ประมาณ ๑,๐๕๔ โดยประมาณ ระยะเวลาในการครองราชย์มีความใกล้เคียงกับ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ๒๖ ปี พระเจ้าถังไท่จงครองราชย์ ประมาณ ๒๒ ปี แต่พระมหากษัตริย์ทั้งสอง

^{๑๒} จันทรฉาย ภัคธิดม, **ประวัติศาสตร์จักรวรรดิจีน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๗.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๖๐.

^{๑๔} McNair, Amy Donors of Longmen: Faith, politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture, (Honolulu: University of Hawaii press, 2007), p. 88.

พระองค์ต่างเป็นนักรบ นักบริหาร นักปกครองที่มีความเฉลียวฉลาดและเฉียบขาด ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องนี้ในลักษณะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับ บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระถังไท่จงฮ่องเต๋ อย่างเป็นระบบ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทใน การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระ พุทธศาสนาของพระ เจ้าอยู่หัวบรมโกศ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาท ในการ อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ของพระ เจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต๋

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระ พุทธศาสนาของ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต๋

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต๋” ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการทราบไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ บทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระ เจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ บทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ของพระ เจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต๋เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทใน การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระ พุทธศาสนา ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต๋มีความแตกต่างกันอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่อง : บทบาท การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต๋” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาเอกสารล้วนๆ (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้การศึกษาค้นคว้า แบ่งเป็น

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วย

๑) พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองราชสมบัติ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พุทธศักราช ๒๕๓๘

๒) พระไตรปิฎก อรรถกถาภาษาไทย ใช้ฉบับมหา มกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๔๘

๓. เอกสารชั้นทุติยภูมิประกอบด้วย

- ๑) เอกสารประเภทตำราและวิชาการ
- ๒) รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์
- ๓) บทความวิชาการ
- ๔) บทความจากสื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อสิ่งพิมพ์

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ จะดำเนินให้แล้วเสร็จตามกรอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ที่เด่นชัด และเป็นที่ยอมรับ ในที่นี้หมายถึง บทบาทของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และบทบาทของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี

การอุปถัมภ์พระ พุทธศาสนา หมายถึง การทำหน้าที่เอาใจใส่ ส่งเสริมสนับสนุนและปกป้องรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ให้เจริญยิ่งขึ้น

การอุปถัมภ์ หมายถึง การคำจุน อุดหนุน ช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี

การคุ้มครอง หมายถึง การระงับภัยพระพุทธศาสนาที่ ภัยภายในและภัยภายนอก ประเทศ

การทำนุบำรุง หมายถึง การส่งเสริมอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้านต่างๆ

๑.๖ ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง“การศึกษาเปรียบเทียบ : บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้” เนื่องจากการศึกษาเรื่องนี้มีข้อจำกัดด้านเอกสารอ้างอิง เพราะไม่เคยมีผู้ศึกษาเรื่องลักษณะนี้มาก่อน ถึงแม้บ้างก็ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรงสำหรับเอกสารเกี่ยวกับบทบาทและรายละเอียดด้านต่างๆ ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีผู้ศึกษาไว้ในเชิงประวัติศาสตร์ ประมาณ ๒ เรื่อง สำหรับเอกสารฝ่ายจีนเกี่ยวกับพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ในประเทศไทยไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาในเชิงวิชาการหรือวิจัย นอกจากเอกสารประเภทวิชาการและบทความแต่น้อยมาก ผู้วิจัยจึงได้กำหนดข้อจำกัดในการศึกษาเอกสารไว้ ดังนี้

๑. ข้อจำกัดเกี่ยวกับเอกสารฝ่ายไทยจะใช้เอกสารเชิงประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาที่มีการชำระสมัยรัชการที่ ๕ เป็นหลักควบคู่กับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

๒. เอกสารฝ่ายจีน จำใช้เอกสารชั้นรองที่มีการเผยแพร่และใช้เป็นเอกสารวิชาการตลอดถึงผลงานเขียนของนักวิชาการไทยและต่างชาติเป็นหลัก

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ : บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้ากรุงธนบุรี” ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสและพงศาวดารเหนือ พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม ๒ ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “ราชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงสร้างวัดหันตรา ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ ปฏิสังขรณ์วัดพระราม ปฏิสังขรณ์วัดภูเขาทอง”^{๑๕}

กรมศิลปากร ได้ให้รายละเอียดไว้ใน “พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับของกรมศิลปากร” สรุปได้ว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเสวยราชเมื่อ พุทธศักราช ๒๒๓๕ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีบทบาทมากในยุคนั้น เพราะทรงสร้างค่านิยมให้การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงยุคหลัง ถึงกับกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มีสถานบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น จึงจะทรงแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ให้ ในสมัยนี้ได้ส่งพระภิกษุเถระชาวไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกาตามคำขอร้องของกษัตริย์ลังกา เมื่อ พุทธศักราช ๒๒๙๖ จนทำให้พุทธศาสนากลับเจริญรุ่งเรืองในลังกาอีกครั้งจนถึงปัจจุบัน และเกิดนิยายของคณะสงฆ์ไทยขึ้นในลังกาชื่อว่านิยายสยามวงศ์ นิยายนี้ยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน”^{๑๖}

ปิยนาด (นิโครธา) บุนนาค ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา” สรุปได้ว่า “ในด้านการพระพุทธศาสนา ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์บ้านพลูหลวงได้เจริญรุ่งเรืองจนถึงกับการส่งสมณทูตออกไปตั้งนิยายสยามวงศ์ในลังกา”^{๑๗}

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามในลังกาทวีป” สรุปได้ ว่า “ในกรุงสยามนี้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองยิ่งกว่าประเทศอื่นๆ มีพระภิกษุมานัก บ้านเมืองก็เป็นปกติเรียบร้อย”^{๑๘}

^{๑๕} พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพงศาวดารเหนือ พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๑๑๙-๑๒๘.

^{๑๖} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงสยาม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๗), หน้า ๑๔๙.

^{๑๗} ปิยนาด (นิโครธา) บุนนาค, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๔๗.

^{๑๘} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามในลังกาทวีป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๓.

เสฐียร พันธรั้ง ได้กล่าวในหนังสือ ชื่อ “พุทธสถานในชมพูทวีป” สรุปได้ว่า “พ่อค้าที่ประกอบอาชีพพ่อค้าทำการค้าขาย เป็นผู้ที่นับถือพระรัตนตรัยในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีฝ่ายอุบาสกเป็นผู้ที่บำเพ็ญบุญด้วยการให้ทานจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าคงจะไม่มีใครเกินเท่ากับ อนาถบิณฑิกเศรษฐี”^{๑๙}

คำให้การของชาวกรุงเก่า คำให้การของขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเป็นอย่างมาก จะทรงรับเป็นพระราชธุระในการอุปสมบทพระราชวงศ์และข้าราชการบริพาร ถ้าผู้ใดไม่ได้บวชเรียนก็จะไม่มีโอกาสเข้ารับราชการ”^{๒๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือชื่อ “พระพุทธศาสนาในเอเชีย” สรุปได้ว่า “พุทธศักราช ๑๖๘๗ รัชกาลพระเจ้าถังเกาจง เป็นพระราชบิดาในพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ “ส่งเสริมให้ พระฮวงฮุ้น เรียบเรียงหนังสือ “ศัพทพุทธศาสนา” ขึ้น เป็นประโยชน์ในการศึกษามาก และใช้กันแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน (ก่อนหน้านั้นเคยมีพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงหนังสือสำคัญคล้ายกันขึ้นมาแล้วหลายคราว เรียกชื่อว่า “การออกเสียงและความหมายของศัพท์ในพระไตรปิฎก” คือ ใน พุทธศักราช ๑๓๕๑ จำนวน ๑๐๓ เล่ม ใน พุทธศักราช ๑๔๘๓ จำนวน ๔๘๐ เล่ม และใน พุทธศักราช ๑๕๑๒ เรียก “ศัพท์ในพระไตรปิฎก” ๖๖๐ เล่ม) ในราชวงศ์นี้ กษัตริย์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาดี พระพุทธศาสนาฟื้นฟูขึ้นมาพอสมควรแต่เพราะราชการมัวพะวงกับการหารายได้แม้จากวัด เพื่อใช้ในการป้องกันราชวงศ์จากอริราชศัตรู ความเจริญจึงไม่มีเท่าที่ควร”^{๒๑}

เสฐียร พันธรั้ง ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือชื่อ “พุทธศาสนมหายาน” สรุปได้ว่า “พุทธศักราช ๑๑๖๐ สมัยราชวงศ์ถัง พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ทรงสนับสนุนให้มีการแปลวรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เผยแพร่และส่งผลให้พระพุทธศาสนา เจริญก้าวหน้ามาก พระสงฆ์และอุบาสกของจีน และประเทศตะวันตกคืออินเดียได้ไปมาหาสู่กันเสมอ ได้แปลคัมภีร์ทั้งมหายานและหินยานไว้อย่างสมบูรณ์มีวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นประมาณ ๔๐๐ เรื่อง มีวัดถึง ๔๐,๐๐๐ วัด มีพระและนางชีประมาณ ๒ แสนเศษ พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในประเทศจีน และเจริญรุ่งเรืองมากยุคหนึ่ง”^{๒๒}

มาตยาอิงคนารถ ได้ให้รายละเอียดไว้ในเอกสารตำราชื่อ “ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่” สรุปได้ว่า “ราชวงศ์ถังในรัชสมัยพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ ได้ส่งเสริมการเผยแพร่งานพุทธในจักรวรรดิจีน ก่อเกิดสำนักศึกษาและสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นทั่วไป ปัญญาชนพุทธได้พยายามดัดแปลงหลักธรรมของ

^{๑๙}เสฐียร พันธรั้ง, พุทธสถานในชมพูทวีป (เล่มจบ) , (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๙.

^{๒๐} คำให้การของชาวกรุงเก่า คำให้การของขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๐), หน้า ๑๕๐.

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย , (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๖๑.

^{๒๒}เสฐียร พันธรั้ง, พุทธศาสนมหายาน , (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ , ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๗.

ศาสนาพุทธให้เหมาะสมกับสังคมจีน จนเกิดสำนักศึกษาธรรมมากมายที่สอนหลักธรรมประยุกต์ของศาสนาพุทธกลายเป็นศาสนาแบบจีนนิกายมหายาน เมื่อศาสนาพุทธตั้งมั่นได้แล้ว หลักธรรมได้แปรเปลี่ยนไปดังกล่าว จนศาสนาพุทธจากเดิมเป็นศาสนาของชนชั้นผู้ยากไร้และนิยมความสมถะกลายเป็นศาสนาถึงทางการ มีความเป็นสถาบันมากและขาดรากฐานมวลชนในท้ายสุด พุทธจักรนิยมไฝ่ทางดลกลมากกว่าทางธรรม”^{๒๓}

ล. เสถียรสุด ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือชื่อ “ประวัติวัฒนธรรมจีน” สรุปได้ว่า “ไท่จงฮ่งเต้เป็นกษัตริย์ที่จะหากษัตริย์องค์อื่นๆ เทียบได้ยาก ไม่ว่าในทางใด มีความเคารพในลัทธิศาสนาต่างๆ เช่นพุทธศาสนา เต๋า หยู (ลัทธิขงจื้อ) ทรงรวบรวมหนังสือต่างๆ ได้ถึงสองแสนกว่าชุด พุทธศาสนาและวัฒนธรรมของราชวงศ์ถึงถือว่าเป็นมาตรฐานของจีน และเป็นกษัตริย์องค์เดียวที่ห้ามการบบังคมทูลใช้ศัพท์ยกย่องกษัตริย์ และยังทรงปรารภว่า พระองค์มีบุคลิกลักษณะเป็นที่หวั่นเกรงแก่ผู้เข้าเฝ้า จึงต้องพยายามรับสั่งอ่อนโยนอยู่เสมอ”^{๒๔}

ทวีป วรดิกล ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือชื่อ “ประวัติศาสตร์จีน” สรุปได้ว่า “ในรัชสมัยถังไท่จง เป็นสังคมศักดินาที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิขงจื้ออย่างแน่นแฟ้น ถือว่าสตรีเพศมีฐานะต่ำต้อยกว่าบุรุษ และมีหน้าที่เชื่อฟังถ้อยคำของบิดา เชื่อฟังคำของสามี และเชื่อฟังคำของบุตร เมื่อสามีตาย ต่างจากพุทธศาสนาที่ให้ความเสมอภาคระหว่างเพศไม่กีดกันการบรรลุมรรณ”^{๒๕} ในตอนปลายแห่งพระชนชีพ พระจักรพรรดิถังไท่จง ได้สร้างวัดขึ้นที่ฉางอาน และศรัทธาต่อพระภิกษุชื่อ “สวนจิ้ง” ทรงส่งเสริมสนับสนุนให้เดินทางไปศึกษาและคัดลอกพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย มีการสร้างวัดขนาดใหญ่ที่มีกุฏิมากกว่า ๔,๐๐๐ กุฏิ”^{๒๖}

พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะศิริ) ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือชื่อ “ไขอัว” สรุปได้ว่า “รัชสมัยพระจักรพรรดิ ถังไท่จงฮ่งเต้มี การแปลวรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ไว้อย่างมาก พระสงฆ์และอุบาสกของจีน และประเทศตะวันตกคืออินเดียได้ไปมาหาสู่กันเสมอ ได้แปลคัมภีร์ทั้งมหายานและหินยานไว้อย่างสมบูรณ์มีวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นประมาณ ๔๐๐ เรื่อง มีการสร้างวัดถึง ๔๐๐๐๐ วัด ส่งเสริมให้ศาสนทายาท มีพระสงฆ์และภิกษุณีประมาณ ๒ แสนเศษ พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในราชอาณาจักรจีน และเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก”^{๒๗}

ข.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์ราไพ เปรมสมิทธิ ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการศึกษาพบว่า “ประเทศไทยและประเทศลังกามีความสัมพันธ์กันมาหลายร้อยปี สืบเนื่องจาก

^{๒๓} มาตยา อิงคนารณ, ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๕.

^{๒๔} ล. เสถียรสุด, ประวัติวัฒนธรรมจีน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๙), หน้า ๒๑๗.

^{๒๕} ทวีป วรดิกล, ประวัติศาสตร์จีน, หน้า ๒๘๒.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๘.

^{๒๗} พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะศิริ), ไขอัว, (กรุงเทพมหานคร : ศรีปัญญา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๔๗.

การที่ไทยรับนับถือพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เป็นศาสนาประจำชาติ การติดต่อระหว่างชาติทั้งสองเป็นลักษณะการให้และการตอบแทน ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ไทยรับนับถือพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จากลังกา ไทยและลังกามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดต่อกันตลอดระยะเวลายาวนาน โดยเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้มีการก่อตั้งนิคมสยามวงศ์ในลังกา หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า การติดต่อระหว่างไทยกับลังกาในปลายสมัยอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนั้น ฮอลันดาซึ่งยึดครองดินแดนในเกาะลังกาบางส่วนอยู่ได้ มีส่วนสนับสนุนให้กษัตริย์ลังกาผู้ปกครองอาณาจักรแคนดีซึ่งยังคงเป็นอิสระ ให้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากไทยในการฟื้นฟูพุทธศาสนา โดยที่ฮอลันดาหวังผลประโยชน์ในทางการเมืองและการค้าผลของการติดต่อในช่วงนี้ก็คือ ได้มีการก่อตั้งนิคมสยามวงศ์ ซึ่งเป็นนิคมที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดของลังกาแม้กระทั่งทุกวันนี้ ต่อมาลังกาต้องเผชิญกับการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกเป็นเวลานาน จนในที่สุดได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ถึงแม้อังกฤษจะมีนโยบายไม่เบียดเบียนพุทธศาสนา แต่การพุทธศาสนาก็เสื่อมโทรมลง เนื่องจากชาดผู้นำและองค์กรที่จะรวบรวมพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเข้าด้วยกัน เพื่อฟื้นฟูพระพุทธรูปและพุทธศาสนาในประเทศของตน คณะสงฆ์ลังกาจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกันคือประเทศไทย ดังที่ได้มีการเสนอที่รับการบวชแปลงเป็นธรรมยุติกนิกาย และการขออยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์จากฝ่ายไทย แม้ความประสงค์ดังกล่าวนี้จะไม่ได้รับการตอบสนองโดยตรง ฝ่ายไทยก็พยายามหาหนทางช่วยเหลือในขอบเขตที่สามารถจะทำได้ สาเหตุที่ฝ่ายลังกาเลือกที่จะขอรับความช่วยเหลือจากไทยนั้น นอกจากจะเป็นเพราะมีพื้นฐานการนับถือศาสนาแบบเดียวกัน และความมั่นคงของพุทธศาสนาในประเทศไทยแล้ว ยังมีเหตุผลสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ ไทยเป็นชาติที่นับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทเพียงประเทศเดียวที่ยังคงรักษาเอกราชไว้ได้ในขณะนั้น”^{๒๘}

ทิวา ผือนปฐม ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง” ผลการศึกษาสรุปได้ ว่า “สถาบันพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนอยู่ในสภาพเดือดร้อนถูกกดขี่จากราชสำนักในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ซึ่งมีชาวต่างชาติให้ศาสนับสนุนอยู่ นำมาซึ่งความเดือดร้อนเสื่อมโทรมในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาสมเด็จพระเพทราชาปฐมกษัตริย์ราชวงศ์บ้านพลูหลวงซึ่งเป็นแกนนำรวมกลุ่มชน ๓ กลุ่ม คือ พระสงฆ์ ขุนนาง และประชาชน ได้ขับไล่ขุนนางต่างชาติให้ออกจากราชสำนัก ภายหลังพระเพทราชาได้รับการสถาปนาให้เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อมาแล้ว ทรงสร้างเสถียรภาพให้เกิดแก่ราชสำนัก นำความเชื่อมั่นกลับสู่สถาบันพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนอีกครั้ง นำมาซึ่งการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ตลอดจนงานสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย”^{๒๙}

โสพิศ หนูทอง ได้ศึกษาเรื่อง “ การเมืองสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ” ผลการศึกษาพบว่า “ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างบารมีของ

^{๒๘} พิมพรีราไพ เปรมสมิทธิ, “ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๓๙-๔๐.

^{๒๙} ทิวา ผือนปฐม, “พุทธสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง” , *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

พระองค์ในฐานะมหากษัตริย์ที่เป็นธรรมราชา พระเกียรติยศของพระองค์เป็นที่ประจักษ์แก่รัฐในเอเชีย เมื่อลังกาส่งทูตเข้ามาขอพระสงฆ์ไปฟื้นฟูศาสนาในลังกา ทำให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา”^{๓๐}

เทพมนตรี ลิมปพยอม ได้ศึกษาเรื่อง “ การเมืองไทยสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พุทธศักราช ๒๒๗๖ -๒๓๐๑ ” ผลของการศึกษาพบว่า “ ในตอนต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์ได้รับความช่วยเหลือจากขุนนางสำคัญๆ เช่น เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ในการปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ ทำให้บ้านเมืองมีความเป็นปกติสุขดี มีการฟื้นฟูงานทางด้านศิลปวิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะการ ฟื้นฟูบูรณะพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เป็นจำนวนมาก ช่วงหนึ่งในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีความขัดแย้งทางเรื่องศาสนาอย่างรุนแรงที่สุด”^{๓๑}

พงศ์พันธ์ จันทรวราหิตย์ ได้ศึกษาเรื่อง “ บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า “ เศรษฐีหรือผู้มั่งคั่ง ทรัพย์มากในสมัยพุทธกาลมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในทุกๆ ด้านเช่น การถวายภัตตาหารถวายจีวร ถวายสิ่งของเครื่องใช้และยารักษาโรค ตลอดจนสร้างอารามถวายให้พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะเป็นผู้ขอประทานอนุญาตในการสร้างเสนาสนะ”^{๓๒}

เล็กดา อมใจ ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาเปรียบเทียบโคลงพระราชนิพนธ์ ๖ เรื่องในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ” ผลการศึกษาสรุป ว่า “ ด้วยลักษณะร่วมของโคลงพระราชนิพนธ์ ๖ เรื่องในด้านเนื้อหา วิธีการแต่งรวมทั้งศึกษาลักษณะเฉพาะของงานพระราชนิพนธ์ และการวิเคราะห์คุณค่าของโคลงทั้ง ๖ เรื่อง ได้แก่คุณค่าด้านภาษา เช่น การใช้ศัพท์โบราณ กวีโวหาร คุณค่าด้านเนื้อหาที่กล่าวถึงพระบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ พระอัครสาวกที่ทรงคุณเป็นเลิศในด้านต่างๆ พระพุทธรูปปางต่างๆ ที่สำคัญและอุดมการณ์ของคนในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยสรุปว่าโคลงทั้ง ๖ เรื่องน่าจะเป็นงานพระราชนิพนธ์ ของบุคคลคนเดียวกันคือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เพราะมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน วิธีการแต่งที่เป็นไปในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้การใช้คำศัพท์ วลี ยัง ปรากฏร่วมกันดังหลักฐานที่ปรากฏ ชัดเจนอยู่ในสมุดไทย ซึ่งเป็นต้นฉบับของวรรณคดี ๖ เรื่องนี้”^{๓๓}

ไพโรจน์ ศุภทิปมงคล ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ” ผลการศึกษาพบว่า “ จิตตคหบดีเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและปัญญาอันยอดเยี่ยม สามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลแม้ว่าจิตตคหบดีมีอาชีพเป็นนักธุรกิจมีภารกิจใน

^{๓๐}โสพิศ หนูทอง, “การเมืองสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ - มหบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๑}เทพมนตรี ลิมปพยอม, “การเมืองไทยสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พุทธศักราช ๒๔๗๖ -๒๓๐๑”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๒}พงศ์พันธ์ จันทรวราหิตย์, “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิตภาควิชาภาษาตะวันออก**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๔๓.

^{๓๓}เล็กดา อมใจ, “การศึกษาเปรียบเทียบโคลงพระราชนิพนธ์ ๖ เรื่อง ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า บทคัดย่อ.

ด้านการประกอบอาชีพและด้านสังคมตลอดจนการปกครองอยู่เป็นนิจ จากดำเนินชีวิตเป็นอุบาสกแต่มีความสามารถนำหลักธรรมออกเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่ยำเกรงของเหล่าอัญญเดียรธัรจิตตคหบดีเปรียบเสมือนเสาหลักของพระพุทธศาสนาจากวิธีการแสดงธรรมอันยอดเยี่ยม ทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก) เป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ประพฤติดีงามปกป้องและอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา”^{๓๔}

สรุปว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่พบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง สำหรับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศพบเพียงประเด็นเรื่องการเมืองงานด้านศิลปะเชิงช่าง แนวคิดเชิงประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์เชิงศาสนา ไม่มีรายละเอียดที่เด่นชัด สำหรับพระจักรพรรดิถึงไท่จงฮ่องเต้ ไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาไว้เลยก่อนหน้านี้ จึงได้รายละเอียดจากพงศาวดารและประวัติศาสตร์เท่านั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และเทียบเคียงสมัยต่างๆ สืบหาต้นเค้าจากเอกสารประวัติศาสตร์ภาคภาษาต่างประเทศและเอกสารที่นักวิชาการใช้แปลและอ้างอิงเพื่อสรุปและหาข้อยุติในแต่ละประเด็น

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง“การศึกษาเปรียบเทียบ: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้”การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เอกสารเป็นหลัก ในการศึกษา ค้นคว้า (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

๑) พระ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒) พระคัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาไทย ๙๑ เล่มของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๓๕๔๘

๑.๖.๒ ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

- ๑) พระราชพงศาวดารฉบับราชหัตถเลขา
- ๒) พระราชพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ
- ๓) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
- ๔) จดหมายเหตุแห่งชาติ
- ๕) รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์
- ๖) เอกสารประเภทตำรา ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา
- ๗) บทความวิชาการจากวารสาร

^{๓๔}ไพโรจน์ ศุภที่ปมงคล , “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

๘) วรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และสมัยจักรพรรดิ
ถึงไท่จงฮ่งเต้

๑.๖.๓ รวบรวมข้อมูล และนำมาศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์เปรียบเทียบในรายประเด็น

๑.๖.๔ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัยลักษณะความเรียง

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ : บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครอง
พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้า จักรพรรดิ ถึงไท่จงฮ่งเต้” ผู้วิจัยได้ เสนอ
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับไว้ ดังนี้

๑.๘.๑ สามารถทราบบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน

๑.๘.๒ ทราบบทบาทการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของ พระเจ้าจักรพรรดิถึงไท่จงฮ่งเต้
ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน

๑.๘.๓ สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทใน การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของ
บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับพระเจ้า จักรพรรดิ
ถึงไท่จงฮ่งเต้ได้อย่างเป็นระบบ